

GÄVLE-DALA NATUR

Äng och hage – nu måste liens och mulens landskap räddas!

"Nu hotar en ny våg av jordbruksnedläggningar att förmörka vår leende landsbygd. De blommande backarna och betesdjurens tuktade landskap tycks slutligen ha spelat ut sin roll. Det som förr var bondens viktigaste ägor försvinner raskt in i historiens glömska. Någon lönsamhet kan de inte längre erbjuda.

Ängen och hagen. Orden väcker minnen. Kanske mest för att det landskapet är så svindlande vackert men säkert också för att det i generationer varit grunden för vår överlevnad. Nu måste vi kämpa för att få behålla de sista resterna av liarnas och betesdjurens månghundraåriga skapelse". Detta var texten från ett särtryck ur Sveriges Natur nummer 3/ 1986, exakt för 30 år sedan. Nu är det ännu allvarligare än det hot man upplevde då. En av våra artrikaste miljöer, nämligen naturbetesmarkerna, har minskat med 90% de senaste hundra åren. Kvar i de resterande 10% finns det idag 1400 arter som är mer eller mindre utrotningshotade. Från 1930 har mjölkorna minskat från 2,8 miljoner till idag 500 000, och de minskar stadigt. 1,2 miljoner hektar åkermark har lagts ner, beskogsats eller använts till bebyggelse. Nästan 60% av alla kött- och mejeriprodukter importeras från länder där man packar i djuren kraftfoder och antibiotika.

Naturskyddsföreningen Gävleborg och Dalarna har gått samman med Sveriges Fäbodbrukare i ett samarbete för att lyfta fram det småskaliga och miljövänliga jordbruket med småbruk och fäbodan. Där djuren går på naturbete eller skogsbete och äter av naturens eget skafferier och apotek. Dessa nyttigheter visar sig i de

Vill ni ha ett föredrag om intressanta kulturmiljöer och hävdgynnade arter såsom kärlväxter, fjärilar, skalbaggar och ängsvampar? Hur man kan jobba för att bevara dessa unika marker och miljöer genom slätter och bete. Anders Janols, Dalarna, och Stefan Olander, Gävleborg, kan komma och berätta och visa bilder till er kretsaktivitet. Annonsera gärna och bjud in allmänheten till en intressant kväll med lärorikt material. Boka direkt via: Stefan skalensfabod@gmail.com 070-569 26 90 Anders anders.janols@telia.com 070-232 19 07

kött- och mjölkprodukter som förädlas. Vi behöver mer av denna form av brukande med god djuromsorg och höga krav på de matprodukter som skapas.

Varför inte komma tillbaks till mer självhushållande som är bra för både människor och djur? Att kunna få köpa giftfri mat som man vet kommer från en produktion som bevarar den biologiska mångfalden och är närodlad, klimatsmart och inte tär på miljön. Hur kan vi hjälpas åt att ändra på den negativa trenden med minskande ängs- och hagmarker? Vi bör ta ett omtag, om vi vill ha kvar de sista öppna landskapen med blommor, fjärilar, skalbaggar och ängssvampar.

Vi vill få till arbetsgrupper i de båda länen med intresserade medlemmar som kan planera och jobba vidare med dessa frågor. Med dokumentation, insändare, påverkan på konsumenter och myndigheter.

Anmäl ditt intresse till:
kansli.gavledala@naturskyddsforeningen.se
070-273 91 55.

Stefan Olander, Skalens fäbod

Hur miljövänligt är egentligen det svenska konventionella jordbruket?

Det sprids 5,9 miljoner hektardoser kemiska bekämpningsmedel över mindre än 2 miljoner hektar åker. Enkel matematik säger att det räcker till att bekämpa åkrarna nästan tre gånger! Det har aldrig sprutats fler hektardoser över de svenska åkrarna och den mat som odlas där. Källa: rapport M131SM 1501 "Växtskyddsmedel i Jordbruket 2015" som finns att ladda ner på www.scb.se, www.kemi.se

Hur kan det påstås att det konventionella svenska jordbruket är på väg åt rätt håll när antalet hektardoser ökat med 31% de senaste fem åren? 1277 ton ogräsmedel, verksam substans, sprids i Sverige 2015. Den vanligaste substansen är glyfosat som finns i t ex Round-Up med 683 ton. I ca 75 produkter anser tillverkarna inte kunna offentliggöra uppgifter om hur stora mängder verksam substans som ingår. Mest kemiska bekämpningsmedel används utan tvekan till potatis som idag odlas på mindre än 1% av den totala åkermarken.

Det stora problemet med de giftiga kemiska bekämpningsmedlen (dock godkända av Kemikalieinspektionen) är att ingen egentligen vet var de sprids eller hur många doser som spridits vid varje tillfälle. Danmark har mycket mer rigorösa bestämmelser.

Vi tror att det skulle vara nyttigt för lantbruksnäringen om man "vågade" vara tydlig och berätta vad som egentligen sker. Nu försöker man att "försköna" och berättar i vaga ordalag om det miljövänliga konventionella jordbruket. Det finns många miljögifter i vår omgivning som vi drabbas av. Det vi skrivit om här kan vi alla påverka.

Anders och Gunilla Munters

Läs hela inlägget på <http://munterskrav.bloggo.nu/>

Läs mer i Peter Einarssons rapport på: www.naturskyddsforeningen.se, sök på bekämpningsmedel.

KONTAKTA NATURSKYDDSFÖRENINGEN GÄVLE/DALA

Kansli Gävle-Dala, Strandg. 10, 792 30 Mora, tel: 070 2739155
kansli.gavledala@naturskyddsforeningen.se

Naturskyddsföreningen Dalarna, <http://dalarna.naturskyddsforeningen.se>, www.facebook.com/naturskyddsforeningen.dalarna

Naturskyddsföreningen Gävleborg, <http://gavleborg-lan.naturskyddsforeningen.se>, www.facebook.com/naturskyddsforeningenigavleborg

Länsträff Dalarna med Marcus Eldh

Marcus Eldh

29 jan, Dössberget Bjursås

Möt Marcus Eldh från prisbelönta WildSweden. Han berättar om sin resa till att vinna bl a Stora Turismpriiset, hamna på Geographic Travelers "50 tours of a lifetime" och locka turister från 75 länder med minimal insats. Låt dig inspireras av Marcus idéer om hur man med små medel kan locka många!

Läs mer på <http://www.wildsweden.se/>

Även erfarenhetsutbyte och senaste nytt inom föreningen. Se inbjudan på hemsidan.

Anmälan via formuläret <http://alturl.com/m7fne> senast 22 jan.

Delaktighet för hållbar utveckling

Material från konferensen i Gävle i oktober om barn /ungas delaktighet och inflytande finns på: <http://www.gavle.se/lhu> fram till årsskiftet 16/17.

Fina fynd i Venjans skogar

Rapporten från forskningsresan är klar och finns på www.dalarna.naturskyddsforeningen.se
- Många fina artfynd gjordes tack vare deltagarna i Forskningsresan i somras, hälsar Bengt Oldhammer.

Slätterträff Gävle-Dala

11 februari Hofors

För dig som håller på med slätter eller är nyfiken på att börja. Var slås ängar av föreningen i våra län idag? Hur funkar det? Vilka problem finns? Hur kan vi bli fler "liemän" och kvinnor?

Nya idéer som slätter mitt i stan, oväntade samarbeten med andra m.m.

Anmälan senast 5:e februari via formuläret <http://alturl.com/pohm6>

Slätter vid Fulufjället 2006.

**Fasta telefonen uppsagd!
Numera går kansliet endast att nå via mobilen 070-273 91 55.**

Biosfärkandidat Voxnadalen

Ovanåkers kommun driver idag ett aktivt arbete (Biosfärkandidat Voxnadalen) för att bilda ett av UNESCO utsett biosfärområde. Biosfärområden utgör modellområden för hållbar utveckling sett från ett ekologiskt, socialt och ekonomiskt perspektiv (<http://biosfaromrade.org/>).

Världen över finns i nuläget 669 biosfärområden fördelade över 120 länder. Det föreslagna Biosfär Voxnadalen är ca. 400 000 ha stort och består till största del av Voxnans avrinningsområde. Därmed berörs Ovanåker, Ljusdal, Bollnäs, Rättvik och Härjedalens kommun av bildningsprocessen.

Den livgivande ådern Voxnan rinner genom biosfärkandidatområdet. Foto: Stefan Persson

Den fyra år långa kandidaturprocessen, som inleddes 2014, börjar nu gå mot sitt slut. Det föreslagna biosfärområdet har olika fokusområden (Skogen som hållbar resurs, Ett öppet och levande landskap, Levande vatten, Kulturmiljö, Människan och rovdjuren, Turism och entreprenörskap samt Integration och folkhälsa).

Ett biosfärområde syftar till att fungera som modellområde på lokal, regional, nationell samt internationell nivå och ska vara väl förankrat bland berörda intressenter och invånare.

Vi överklagar vargjakten!

Varg i hägn. Foto: Pär Johansson

Dalarna. Vi tycker inte att licensjakt är bra, måste varg jagas ska det vara en strikt skydds jakt istället. Att de dessutom valt ett revir där vargarna inte ställt till några problem gjorde det ännu mer motiverat att överklaga.

Vi vill också nämna att rikskansliet haft en vargkampanj i sociala medier v. 45 och 46.

Både Gävleborgs och Dalarnas länsförbund överklagar jakten på 6 vargar vardera i reviren Blyberg och Orsen. Läs mer på resp. länsförbunds hemsida.

- Det är anmärkningsvärt att länsstyrelsen och landshövdingen går emot sin egen jurist, som säger att jaktbeslutet är illegalt, tycker Mattias Ahlstedt, ordförande Naturskyddsföreningen

Fladdermöss vid Orrberget

Orrberget i Ludvika kommun består av 150 ha gammelskog som är helt opåverkad av modernt skogsbruk och som hyser många naturvärden bland annat ett stort tjäderspel.

Tajgafladdermus Foto: Jens Rydell

Tillsammans med det intilliggande Stenvedsberget är Orrberget under projektering för vindkraftsutbyggnad.

Jens Rydell inventerade området på fladdermöss med ultraljudsdetektorer under en natt i höstas. Tajgafladdermus, mustaschfladdermus, vattenfladdermus och gråskimlig fladdermus påträffades. Tidigare (2010) har nordfladdermus och stor fladdermus (osäkert) registrerats. De tre sistnämnda är "högriskarter" med avseende på vindkraft och stor fladdermus är dessutom mycket ovanlig i Dalarna.

Dessa fynd borde ha föranlett försiktighet vid vägdragnin g och annan exploatering för att minimera fragmenteringen av skogen som jakthabitat och boplats för fladdermöss samt reglering i driften av de planerade vindkraftverken.

Läs hela rapporten på Dalarnas hemsida.

Fortbildning med solexperiment

Känn växthuseffekten! Foto: Lillian Lundin Stöt

Deltagarna på den sk KNUT-dagen och Naturskyddsföreningens workshop "Är solen lösningen?" fick bland annat prova på att känna växthuseffekten, göra solugnar, ballongbilar, energiburken och skallerormsäg!

Skogsträff Dalarna

30 nov kl 18, Andreasgården Mora

Vi diskuterar grön infrastruktur, Dalarnas skogsriken, vindkraft, naturvårdsråd och sektorsråd, rapport från forskningsresan, kurser för skogsägare, Skogens dag 2017, ny skogsbok m.m. Vad hände på den nationella träffen i Umeå? Vad händer i övrigt i skogen? Anmälan via formuläret: <http://alturl.com/h2gbk> senast 28 nov.

Nationell omställningskonferens: Kulturen en nyckelfråga

Foto: Bernt Lindberg

Folkteatern i Gävleborg inledde med ett utdrag ur pjäsen "Ett sjunkande skepp Ett växande slott" som togs fram tillsammans med omställningsrörelsen i Gävleborg förra hösten.

Drygt 50 personer diskuterade kultur som grund för hållbar utveckling, hur en kultur grundad i natur och människor ersätter materialismen. Omställning Falun, NF i Falun, Dalarna och Gävleborg, Falu miljögrupp, FN-föreningen m fl arrangerade, med bidrag från Falu kommun.

- Kulturen kan inte lösa misslyckad politik, sa teaterregissören och kulturdebattören Stina Oscarson.

Friteatern i Skattungbyn har besökt 900 byar i landet och bidragit till att människor på

nedläggningsorter fått självkänslan tillbaka. Människor börjar samverka, inom och mellan byar.

I Unescos konvention om kulturell mångfald står att kulturen ska vara grund för hållbar utveckling. Även i Agenda 2030 (FNs 17 hållbarhetsmål) finns kulturen med. Bägge är bindande för Sverige, kulturen ska integreras i politik för hållbar utveckling, även regionalt och lokalt. Vi bör ta stöd av bägge dokumenten!

Hur kan det lokala civilsamhället utvecklas?

- Landsbygdens folk måste gå ihop i lokala nätverk och skaffa sig kontroll över de lokala resurserna, samarbeta runt dem, menade Ronny Svensson.

Åsa Ringström, Skattungbyn, sa att det finns ett stort värde i att mötas lokalt men då behövs också mötesplatser. Och flera inlägg handlade om att det behövs nya demokratiska strukturer.

Läs mer på <https://omstallningfalun.wordpress.com>

Bernt Lindberg,
Omställning Falun 070-378 23 36

Full fart på Skogsarbetet i Gävleborg

Nivån på arbetet i skogsprojektet och inom skogs nätverket är hög. Den studiecirkel som Magnus Andersson leder lär ut hur vi ska bedöma och beskriva skogar med höga naturvärden. Vi har haft fem exkursioner med 12-14 deltagare och besökt olika typer av skogar, ofta reservat, för att lära oss att känna igen arter som är användbara som indikatorer på höga naturvärden. Vi har också lärt oss att använda de bedömnings-system som myndigheterna använder.

Utöver detta har det inom skogs nätverket genomfört flera exkursioner till områden som hotas av avverkningar eller områden med naturvärden men som ännu inte har skyddats. I några fall har vi varit i kontakt med myndigheter och markägare för att stoppa avverkningar och vi har nått viss framgång genom att några nya nyckelbiotoper har lagts in. Eventuellt får vi också en utvidgning av ett reservat söder om Gävle.

Som avslutande inneträff i skogscirkeln 19 nov gick vi igenom olika sätt att via datorn plocka fram information om skogar och avverkningar. Vi visade också vårt GIS-egget system för att dokumentera skyddsvärda

Kandelaberfingersvamp i Lenäsen. Foto: Stig Hammarsten

områden. Vi har hittills lagrat 14 områden med en areal på nästan 800 ha totalt. Det är områden som vi anser har så höga naturvärden att de bör bli reservat eller i något fall biotopskyddsområde. Vi har haft möte med Länsstyrelsen och kommit överens med dem om att skicka över denna databas vartefter att den fylls på med nya objekt.

Under vintern kommer vi att ordna lokala möten för medlemmarna där de kan berätta om skogar som de anser har höga

naturvärden. Vi kommer att dokumentera dessa förslag och sedan föra in dem i vår databas efter att någon i skogsgruppen har varit ute och tittat på områdena. Det är viktigt att alla områden som vi skickar in till myndigheterna är väl dokumenterade och har höga värden så att vi kan bibehålla den höga trovärdighet som vi har idag.

Projektet avslutas i år, men skogs nätverket lever kvar och vi kommer att fortsätta med inventeringar och exkursioner under nästa år. Länsförbundets styrelse har diskuterat möjligheten att stödja verksamheten ekonomiskt genom att betala ut milersättning till alla medlemmar som är ute och inventerar skogar. Vi kommer att fortsätta att arbeta med att bygga ut vår databas och även göra brandkärsutryckningar för att försöka stoppa avverkningar inom känsliga områden.

Stig Hammarsten
Vice ordförande Naturskyddsföreningen
Gävleborg

Avtal om miljömålsarbete med Länsstyrelsen

Naturskyddsföreningen Gävleborg har skrivit under en överenskommelse där vi beskriver hur vi ska arbeta för att bidra till att genomföra det åtgärdsprogram för att uppnå miljömålen som Länsstyrelsen har fastställt. <http://www.lansstyrelsen.se/gavleborg/sv/nyheter/2016/pages/lanets-kommuner-tecknade-miljooverenskommelser.aspx/>

Idag har 16 organisationer skrivit under överenskommelser med Länsstyrelsen, däribland alla kommuner och Region Gävleborg. Hela åtgärdsprogrammet innehåller 67 åtgärder och de olika organisationerna väljer själva ut vilka åtgärder som de vill arbeta med. Vår överenskommelse innehåller 18 åtgärder, se: http://www.lansstyrelsen.se/Gavleborg/SiteCollectionDocuments/Sv/miljo-och-klimat/miljomal/overenskommelser/kommunerna/Naturskyddsforeningen_ok_stigwebb_webb.pdf

Styrelsen har tagit fram förslaget under vintern och det är i stort sett åtgärder som vi redan arbetar med. Vi tycker ändå att det finns ett värde att skriva på en överenskommelse. Arbetet kommer att följas upp årligen av Länsstyrelsen och utvecklingen av arbetet kommer att diskuteras på årliga möten. Det kan vara bra tillfällen för oss att redovisa hur vi arbetar och knyta kontakter med andra organisationer.

Stig Hammarsten 070-588 52 43

Ren mot Städjan i Idre. Foto: Anders Dahlin

Fjälldellegationen är ett regeringsuppdrag som består av landshövdingarna i alla fjällän. De ska bland annat ta fram en modern terrängkörningslag och handlingsplaner för grön infrastruktur till nästa år. Se www.hallbarafjall.se.

- Det handlade mycket om renar. T ex deras gröna infrastruktur med renbroar, ekodukter över järnvägar m m. Renar undviker vindkraft nu, men kanske anpassar de sig efterhand. Det vore intressant att ta fram renbruksplaner liknande skogsbolagens skogsbruksplaner.

Artikel 8j och 10c i konventionen om biologisk mångfald, CBD, är viktiga för att skydda och uppmuntra sedvanligt nyttjande av biologiska och kulturella sedvänjor och synliggöra andra värderingar än de rent ekonomiska, t ex fåbodbruk och rennäring. Läs mer på www.cbd.int

- Kommunalrådet Peter Egardt pratade om Älvdalsdelegationen som är ett samrådsorgan för hållbar utveckling i fjällen och där olika intressenter finns med. Där borde vi vara med!

Läs hela referatet på Dalarnas hemsida.

Maja Myrén med dotter på ICA Maxi i Falun

Fräsch på riktigt!

Under Miljövänliga Veckan, alltid v. 40, stod många aktiva i butiker och på gator och torg runt om i våra län och informerade om hygienprodukter och miljömärkning. Endel spa-klädda!

Några tillverkade egna produkter som deo och torrschampo. Andra samarbetade med öppna förskolor, BVC och ungdomsgårdar, skrev insändare och ordnade utställningar. Maja i Falun var i duschen(!) med radio Dalarnas reporter och flera tidningsreportage gjordes.

I bland annat Gävle, Dellenbygden, Ludvika och Mora gjordes butiksundersökningar som visade att det miljömärkta utbudet av hygienprodukter är löjligt litet. Men det ska vi ändra på under den fortsatta kampanjen Fräsch på riktigt!

Läs mer på www.naturskyddsforeningen.se/frasch

KALENDARIUM

- 24 /11 NORDANSTIG Studiecirkel om Nordanstigs flora, första kurstillfället. 2:a-4:e tillfället: jan, feb, mars 2017. Biblioteket i Harmånger kl 19. Kontakt: ann.jaderholm@gmail.com telefon: 0652-161 81.
- 26/11 STOCKHOLM Utvärdering av Miljövänliga Veckan och planering framåt för Handla Miljövänligt nätverket. liv.sodahl@naturskyddsforeningen.se 070-423 92 20.
- 26/11 GÄVLE-DALA Gemensamt styrelsemöte i Falun.
- 27/11 FALUN Natursnokarna Naturutflykt för barn och föräldrar. Vad gör djuren på vintern? Vi kollar och tillverkar fågelmatare! Vi bjuder på grillad korv med bröd! Kl 10-12, samling vid P till Rottneby Naturreservat. Kontakt: Eva Bååth Holmqvist, 070-355 11 98, Karin Norrlander, 070-371 03 89.
- 30/11 MORA Skogs nätverksträff Dalarna, Andreasgården kl 18. Se artikel.
- 1/12 HOFORS-TORSÅKER Vinterträff Björkhagsskolan kl 19. Det är en lång tradition i vår förening att samlas i början av december för att ta del av varandras bilder och upplevelser under den gångna sommaren. Ta med dig bilder för ett inslag på ca 20 minuter. Kaffe/te, lussekatt och pepparkaka hör också till. Barbro Risberg 076-138 29 00.
- 6/12 BORLÄNGE Välkommen på julfika kl 19-21 på Gammelgården. Fotograf Per Leijström visar sina spännande bilder på ugglor. Kristina Homman 0243-184 84
- 7/12 GÄVLE Miljöfika Vi ses kl 18.00 på Coffeeshop Java, Nygatan 17, och pratar om våra tankar, erfarenheter och upplevelser. Frågor? malvamalin@gmail.com Alla är välkomna (du behöver inte vara medlem)!
- 11/12 LEKSAND Ullvi gapskul, berättelser vid lägereld. Samling vid kulturhuset i Leksand. Ta gärna med en berättelse. OBS! Kl 15.00. www.leksand@naturskyddsforeningen.se
- 8/1 LEKSAND – Utflykt till riktmärket Moberget och Hackmorkull vid Sågmyra. Samling vid Kulturhusets parkering i Leksand för samäkning, prel. tid kl 10. Kontakt: Åke Tidigs 076-824 73 29. www.leksand.naturskyddsforeningen.se
- 19/1 HOFORS-TORSÅKER Galapagos och Ecuador Björkhagsskolan kl 19. Anders Lindfors, vår meste resenär tillika duktig naturfotograf besökte i somras Galapagos och Ecuador. I kväll får vi hans reserapport i ord och bilder från dessa spännande områden. Vi bjuder på fika. Barbro Risberg 070-138 29 00
- 28/1 SÄTER Vinterfåglar inpå knuten Samling kl 10 Åkergatan 11
- 29/1 DALARNA Kretsträff med Marcus Eldh på Dössberget i Bjursås. Se artikel.
- 11/2 HOFORS Slätterträff Gävle-Dala. Björkhagsskolan kl 10. Se artikel.
- 12/2 FALUN Natursnokarna har årets första naturutflykt med barn och föräldrar. Vi tittar på olika spår av djur och leker i snön. Kl. 10-12. Samling ovanför parkeringen Rottneby Naturreservat. Ta med pulka, om du har, och något att dricka. Vi bjuder på korv med bröd! Kontakt: Eva Bååth-Holmqvist, 070-355 11 98, Karin Norrlander, 070-371 03 89.

Gävle-Dala Natur är Naturskyddsforeningen Gävleborg och Dalarnas medlemsblad. Alla Kretsar och medlemmar är varmt välkomna att bidra till tidningens innehåll. Kontakta Kansliet. Alla arrangemang sker i samarbete med Studieförbundet, vårt studieförbund.

Ansvarig utgivare:
Denise Fahlander nizanfahlander@gmail.com, 070-646 10 42
Redaktör/Layout:
Elvira Varghans, elviravarghans@gmail.com, 070 -77 99 514
Nästa Gävle-Dala Natur kommer ut februari.

 Naturskyddsforeningen
Gävleborg

 Naturskyddsforeningen
Dalarna

 Studieförbundet